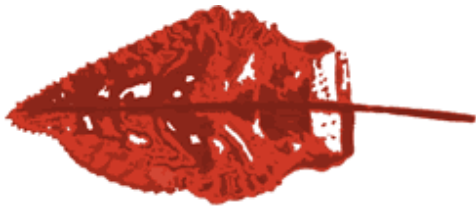

INDISCH VOOR BEGINNERS

December 2005

Inhoudsopgave

- A. Inleiding
- B. De koloniale samenleving in de Oost
- C. Japanse bezetting/Bersiapperiode
- D. Repatriëring
- E. Indo's nu
- F. Eten
- G. Algemeen
- H. Bronnen, sites en colofon

A. Inleiding

Mijn ouders zijn geboren op Midden Java, mijn moeder in Solo en mijn vader in Yogya. Enkele verhalen van mijn vader, Louis Doppert, zijn te lezen op deze site. Mijn wieg stond in Leiden. Ik ben opgegroeid met hutspot en een vleugje sambal. Waarschijnlijk ben ik daarom betrokken bij enkele Indische zaken zoals de vragenlijst 'Indisch voor beginners'.

Er zijn prachtige, degelijke boeken verschenen over de geschiedenis van Nederlands-Indië, de koloniale periode, de Japanse bezetting, de onafhankelijkheid van Indonesië en de noodgedwongen bootreis naar Nederland.

Voor de beginner, eerst deze vragen. In zestig vragen krijgt de lezer in grote stappen een kleine geschiedenis van de Indo. Het zijn aardige weetjes, misverstanden en anekdotes zonder de pretentie volledig of objectief te zijn.

We gebruiken diverse termen door elkaar: Indo-Europeaan, gemengdbloedige, Indo, Indische Nederlander. Bij bronnen staan enkele titels van boeken en websites. Maar er is natuurlijk meer. Er zijn meer interessante boeken verschenen, zowel op gebied van geschiedenis, koken als literatuur.

Er is een wereld te ontdekken voor wie na deze zestig vragen meer wil weten.

B. De koloniale samenleving in de Oost

1. Wat zochten de Hollanders in Indië?

Eind zestiende eeuw vertrok een eerste vloot van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) naar Zuid-Oost Azië. De handel in peper en andere fijne specerijen was behoorlijk winstgevend. Middels ruilhandel en later ook met geweld – tegen de autochtone bevolking alsmede de Engelse en Portugese concurrenten - maakten de Hollanders zich meester van productiegebieden. Hier werd behalve peper, ook kaneel, nootmuskaat, foelie en kruidnagel verbouwd.

2. Wat is Nederlands-Indië?

Het ging de VOC om de handel. Dus vestigden de Hollanders zich in havensteden zoals Batavia en Surabaya. Op deze plaatsen ontstond een Europese gemeenschap van enkele honderden tot later tienduizenden soldaten, zeelieden en beambten temidden van miljoenen Aziaten. De VOC-bestuurders waren tegen het laten gaan van Europese vrouwen naar Indië. De tocht was kostbaar, de vrouw zou heimwee en ziekelijke kinderen krijgen.

3. Wat is een Indo?

Door het mannenoverschot leefden veel mannen samen met een inlandse vrouw. Uit deze relaties zijn de Indo's voortgekomen, nakomelingen van zowel inlandse als Europese voorouders. Omstreeks 1940 leefden ongeveer 170.000 Indo-Europeanen in Nederlands-Indië. Overigens bezat een grote groep gemengdbloedigen geen wettelijke Europese status.

Na WOII verhuizen tussen 1945 en 1965 ongeveer 250.000 Indo's en totoks naar Nederland als gevolg van de Indonesische onafhankelijkheid.

4. Wat is een totok?

Een totok is letterlijk een nieuwkomer, iemand die net is aangekomen in de kolonie. Later werd het begrip breder gebruikt voor een blanke Hollander (*belanda*) die in Indië is geboren of er lange tijd heeft gewoond.

De term werd vooral gebruikt binnen Indische families om zichzelf van de blanke nieuwkomers - die niets wisten van het leven in de tropen - te onderscheiden.

5. Wat is een Indonesiër?

Een ieder met het Indonesische staatsburgerschap en dus Indonesisch paspoort. De Indonesische samenleving is zeer divers samengesteld. Zij herbergt niet alleen inlanders en Indo's, met een of meerdere Europese voorvaderen, maar ook mensen van Chinese, Indiase of Arabische afstamming.

6. *Wat is verschil tussen een Indo en een Indonesiër?*

Indo's zijn voortgekomen uit relaties van inlanders en Europeanen. Kinderen krijgen een combinatie van eigenschappen van beide ouders. Europeanen en Indonesiërs verschillen qua uiterlijk. Daarom hebben Indo's combinaties van zeer verschillende uiterlijke kenmerken. De haarkleur kan bijvoorbeeld uiteenlopen van zwart, bruin, rood tot blond.

7. *Hoe lang bestaan Indo's?*

De eerste relaties tussen Europeanen en inlanders dateren uit de zeventiende eeuw. Na de Engelsen en de Portugezen deden de Hollanders de eilanden in de Archipel aan. We kunnen dus spreken van meer dan vier eeuwen Indische geschiedenis. Momenteel worden nazaten uit verbintenissen tussen bijvoorbeeld Australiërs of Amerikanen met Indonesiërs, ook Indo's genoemd.

8. *Woonden Indo's alleen op Java?*

Java is het meest geëxploiteerd in de koloniale tijd. Ook op Sumatra, Sulawesi (Celebes) en Kalimantan (Borneo) waren Nederlandse handels- en militaire posten gevestigd. Maar tussen 1800 en 1900 vestigden zich op Java de meeste kolonialen. Zodoende is Java het dichtstbevolkte eiland van Indonesië, dus daar woonden tevens de meeste Indo's.

9. *Spreken de meeste Indo's ook Indonesisch?*

De Indo's in Indië waren min of meer tweetalig. Ze spraken zowel Nederlands als Indonesisch, toen nog Maleis genoemd. Het Maleis, een handelstaal, is de voorloper van het moderne Indonesisch. In Nederlands-Indië waren Europese Lagere Scholen voornamelijk bestemd voor enkele tienduizenden kinderen van Hollanders en Indische Nederlanders. Ondanks hun verblijf onder vijftien miljoen Maleissprekenden kregen deze kinderen geen les in deze taal. Daarom spraken veel Indo's gebrekkig Maleis. En dus al helemaal geen Indonesisch.

10. *Waarom waren veel Indo's ambtenaar of militair?*

Alle inwoners van Nederlands-Indië - van totoks, Indo's tot en met inlanders - waren voor de onafhankelijkheid Nederlands onderdaan. De meeste Indo's waren niet alleen niet alleen Nederlands onderdaan maar volgens de wet ook Nederlander, net als de totok. Deze indeling had voor de Indische Nederlanders o.a. tot gevolg dat ze waren onderworpen aan militaire dienstplicht. Ter bescherming van de inlanders mochten de Indische Nederlanders (in hun eigen geboorteland) geen grond bezitten. Ze konden geen boer worden, maar wel grond

pachten. Ze keken neer op het verrichten van ongeschoolde arbeid. Handenarbeid was voor Indische Nederlanders taboe, dat paste niet bij hun status.

Veel Indo's werden daarom ambtenaar of militair, ook omdat overheidsbanen zekerheid boden. Voor hen, die goed met hun handen konden werken, waren er in de 20ste eeuw ambachtsscholen (LTS) waardoor ze toch geschoolde handenarbeid konden verrichten.

11. *Was er apartheid in Indië, net als in Zuid-Afrika?*

Een huwelijk tussen Hollanders en Indo's of tussen Indo's en inlanders was niet wettelijk verboden. Maar het werd wel van bovenaf ontmoedigd. Men streefde er naar dat het nageslacht er zo blank en Europees mogelijk uitzag. Alleen op deze manier waren er betere carrièrekansen. De apartheid was niet officieel geregeld, het was er stiekem en officieus. Tussen de verschillende etnische bevolkingsgroepen was geen ijzeren gordijn opgetrokken. Het was meer als een flinterdun, doorzichtig en doorlaatbaar muskietengaasgordijn, de klamboe rond het bed.

12. *Waarom hebben Indo's Europese achternamen?*

Wanneer een Europeaan zijn kind van een (inlandse) vrouw erkende, kreeg het kind zijn achternaam. Daarom hebben Indo's behalve Nederlandse soms Duitse, Franse of Portugese achternamen.

13. *Waarvoor staat de uitdrukking **tempo doeloe**?*

De letterlijke betekenis hiervan is de 'oude tijd'. Het staat vaak voor de 'goede, oude Nederlands Indische tijd', vóór 1870 dus voor de massale trek naar Indië en voor de opening van het Suezkanaal (1869). Het kan ook staan voor de periode van voor de oorlog waarnaar - vooral oudere Indische mensen - met heimwee en verlangen terugkijken.

14. *Waarom keken Indo's en Indonesiërs vroeger zo op tegen de Nederlanders?*

Vanuit Nederland werden hoog opgeleide mannen en vrouwen met minimaal middelbare school (HBO-plus) naar Indië gezonden. Een kleine categorie was minder goed opgeleid; dat waren de militairen. Zij compenseerden dit tekort echter door lichaamslengte en brute kracht. De Indische Nederlanders en Indonesiërs kregen de indruk, dat alle Hollanders intelligent of oersterk waren.

Wellicht hebben de Hollanders de schijn gewekt, dat ze tot een superieur ras behoorden en hebben daarmee hun rol van overheersers onbedoeld, maar wel zeer gelegen, hun rol van overheersers acceptabel gemaakt. Het was het beeld van de stoere Hollanders versus de passieve inlander. Bij aankomst in Holland na de

oorlog waren veel Indo's oprecht verbaasd toen ze zagen hoe gewoon de Hollanders in werkelijkheid zijn.

15. Waarom lijkt het alsof vrijwel elke Hollandse familie een familielid heeft, meestal opa of oom, die in Nederlands-Indië is geweest?

Vierhonderd jaar lang was de kolonie interessant voor wisselende groepen van de Hollandse bevolking. Voor planters, militairen en regeringsfunctionarissen.

De leefomstandigheden in Europa waren twee, drie eeuwen geleden voor velen zo slecht, dat mannen uit diverse Europese landen het risico namen om dienst te nemen bij de VOC in de hoop op een betere toekomst.

De VOC had een onverzadigbare behoefte aan personeel. Ook omdat de helft niet lang na aankomst in Batavia (Jakarta) overleed aan ziekten en geleden ontberingen. Veel mensen vertellen maar al te graag, dat een familielid voor de oorlog in Indië werkte. Het staat een beetje chique. Als je het goed beluistert, dan lijkt het wel of de halve Nederlandse bevolking vroeger heen en weer naar Indië is geweest.

16. Wat is een Indisch erf?

Het Indische erf werd vaak begrensd door de achtergalerij, waar zich het informele leven afspeelde. Daar waren een kaki lima - een vijf voet brede overloop - en de galerij waaraan gelegen de badkamer, de keuken, de voorraadkamer en de bediendekamers. Het erf stond vol met bloempotten, bloemperken, drooglijnen, kinderfietsen enzovoorts.

17. Sommige Indo's beweren, dat hun grootmoeder een Javaanse prinses is. Is dat opschepperij?

Het hoeft geen opschepperij te zijn als iemand zegt dat zijn oma een nakomeling is van een Javaanse vorst. Maar erg uniek is het niet. Een Javaanse vorst had behalve één of twee officiële vrouwen ook nog een groot aantal bijvrouwen. Vele tientallen zonen en dochters werden uit al deze relaties geboren. Uiteindelijk heeft een vorst een astronomisch aantal eigen nakomelingen en halfbroers-en zusters met hun nazaten.

Ook speelt hierbij vaak onzekerheid over de eigen afkomst een rol. Het 'zwarte bloed' in de familie werd meestal als maatschappelijk inferieur gezien. Dit kon men compenseren door de adellijke afkomst te benadrukken.

C. Japanse bezetting/bersiapperiode

18. *Wanneer begon de Japanse bezetting?*

De oorlog begon met de Japanse verrassingsaanval gedurende de nacht van 7 op 8 december 1941 op de Amerikaanse Pacific-vloot in Pearl Harbor. De dag daarop verklaarde de gouverneur-generaal van Nederlands-Indië de oorlog aan Japan. Officieel begon de Japanse bezetting van Nederlands-Indië op 8 maart 1942, na de capitulatie van het KNIL (Koninklijk Nederlands Indische Leger).

19. *Was een Indo een collaborateur als hij of zij niet werd opgesloten in een Japans gevangenkamp?*

Nee. Veel Indische Nederlanders werkten tijdens de oorlog door onder dwang van de Japanners en ook uit financiële nood. Degenen, die weigerden te werken, gingen naar een strafkamp. Een berucht strafkamp was Ngawi, in Midden-Java, waar na zeven maanden de helft van de gevangenen was overleden.

Overigens werkte ook het overgrote deel van de Nederlanders door tijdens de Duitse bezetting. Dat zijn toch ook geen collaborateurs?

20. *Waarom hebben veel oudere Indische Nederlanders een hekel aan Japan?*

De belangrijkste oorzaak is dat Japanners nooit welgemeende verontschuldigheden hebben aangeboden voor de door hen veroorzaakte ellende. Tot nu toe lijken de excuses van Japan meer voort te komen uit politieke en economische overwegingen.

21. *Hoe staan de Indonesiërs tegenover de Japanners?*

De Japanners werden in 1942 met vreugde door de Indonesiërs binnengehaald. Al gauw bleken zij vaak wreed en gewelddadig. De oudere Indo's en soms ook Indonesiërs hebben daaraan slechte herinneringen en voelen weinig sympathie voor Japanners.

22. *Wat betekent **bersiap**?*

Na de capitulatie van Japan, op 15 augustus 1945, ontstond een machtsvacuüm in Nederlands-Indië. Een paar dagen later, op 17 augustus, riepen Soekarno en Hatta de onafhankelijkheid uit. En een chaotische en vooral gewelddadige tijd, de bersiapperiode, brak aan.

Nationalistische Indonesische jongeren (*pemoeda's*) gebruikten de strijdkreet bersiap. Letterlijk betekent het 'Weest paraat' of 'Geeft acht'.

23. Waarom was het gedurende de bersiaptijd zo gevaarlijk voor Indische Nederlanders in Indonesië?

De Indo's behoorden tot de koloniale overheersers. Bij het begin van de Indonesische vrijheidsstrijd verbleven Indo's - vrouwen, kinderen en oudere mannen - buiten de Japanse kampen. Zij genoten van niemand bescherming. Zij werden ook het mikpunt en de slachtoffers van de haat die Indonesiërs koesterden tegen het Nederlandse koloniale systeem.

24. Waarom hebben vrij veel oudere Indo's, en ook sommige Indo's van de tweede generatie, last van een oorlogstrauma?

Tijdens de oorlog leefden ongeveer 120.000 Indische Nederlanders buiten de Japanse kampen. Zij vormden een kleine minderheid tussen de 65.000.000 Indonesiërs onder wie een anti-Nederlandse stemming heerste.

De Indo's waren vrijwel rechteloos. De jarenlange dreiging en ook daadwerkelijke uitvoering van arrestaties, gevangenneming en martelingen veroorzaakten bij sommigen een oorlogstrauma.

D. Repatriëring

26. Waarom zijn Indische Nederlanders naar Nederland gegaan?

Na de uitroeping van de Indonesische Republiek was het 'hun land' niet meer. De leefomstandigheden voor Nederlanders en Indo's werden steeds moeilijker. Velen waren beroofd, er was hoge werkloosheid, discriminatie en geringe rechtszekerheid. De meesten repatriëerden naar Nederland. Uiteindelijk hebben slechts weinigen zich in Indonesië kunnen handhaven.

27. Hoeveel Indo's zijn naar Nederland gekomen?

Na de Tweede Wereldoorlog verhuisden tussen 1945 en 1965 ongeveer tweehonderd- tot tweehonderdvijftigduizend koloniale migranten - Molukkers, Indo's en totoks - naar Nederland als gevolg van de Japanse bezetting en latere Indonesische onafhankelijkheid in 1945.

Overigens staat in het woordenboek Van Dale bij repatriëren: 'terugkeren naar het vaderland na gevestigd te zijn geweest in overzeese gebiedsdelen'. Voor het overgrote deel van de Indo's was het de eerste reis naar Nederland, een land dat ze slechts kenden uit de boekjes.

28. Hoeveel bagage konden ze meenemen?

In principe zoveel als men wilde. In de meeste gevallen bezat men – door confiscatie en plundering - niet veel goederen meer na de Tweede Wereldoorlog en de Indonesische revolutie.

29. Hoe lang duurde de bootreis?

Ongeveer 28 dagen.

30. Hoe werden Indo's ontvangen in Nederland?

Nederland had veel geleden tijdens WOII, de militaire acties in Indië kostten een miljoen gulden per dag en de bodem van de schatkist was al zichtbaar. De armoede in aanmerking genomen was de ontvangst redelijk goed. Maar het publiek was bepaald niet blij met de komst van circa tweehonderdvijftigduizend vluchtelingen, die huisvesting en extra voeding nodig hadden. Maar al te vaak hoorde men roepen: 'Hé blauwe. Ga terug naar je apenland.' Of er werd gescholden: 'Stinkende poepchinees.'

31. Zijn Indo's goed ingeburgerd?

De inburgering leek goed te gaan. Het merendeel was christen. En de meeste Indo's waren hoogopgeleid, spraken de Nederlandse taal en kenden de westerse cultuur en gebruiken.

Daar komt bij dat veel Indo's geen opstandige inborst hebben. Ze wilden niet klagen en zich zo snel en geruisloos mogelijk aanpassen. Daarom bleef veel leed en discriminatie verzwegen.

Zodoende kon de Nederlandse overheid dit inburgeringssucces vol trots meedelen aan buitenlandse organisaties die zich met met een soortgelijke problematiek bezighielden.

32. *Wie is Tjalie Robinson?*

Dit is een pseudoniem van de Indische journalist en schrijver Jan Boon. Hij kwam in 1956 naar Nederland en stond aan de wieg van het Indische tijdschrift *Tong Tong*, een uitgeverij en een oosterse markt: de Pasar Malam Besar op het Haagse Malieveld. Met deze laatste genereerde hij geld voor minder winstgevende Indische culturele projecten.

Hij beoogde waardevolle cultuurelementen uit het Indische leven over te dragen aan de Hollandse samenleving. En andersom, de westerse culturele waarden vertrouwd te maken voor de Indische lotsgemeenschap.

33. *Waarom eisten Indo's een schadeloosstelling?*

Salarissen en soldij van door de Japanners geïnterneerde Nederlanders waren door de overheid niet uitbetaald. Bovendien had men door oorlogshandelingen huis en haard verloren. Hiervoor eiste men schadevergoeding.

34. *Wat is Het Gebaar?*

Het Gebaar is bedoeld als compensatie voor het pas later erkende oorlogsleed en voor de sobere opvang van de gerepatriëerden in Holland. Het is een algemene vergoeding voor de geleden schade (materieel en immaterieel) na de repatriëring. Voor meer informatie zie: www.hetgebaar.nl

E. Indo's nu

35. Spreken Indische Nederlanders ook Indonesisch?

De Indo's in Nederland spreken zelden Indonesisch. Velen van de tweede en derde generatie hebben Indonesië nog nooit bezocht. Hun ouders hebben hen het vlekkeloos Nederlands met de paplepel ingegoten. Ze zagen het beheersen van de Nederlandse taal als de manier om zich snel aan te passen en een goede baan te vinden.

36. Wonen er ook Indo's in Indonesië?

Jazeker. De meeste Indische families hebben familieleden in Indonesië. Meestal verre tantes en ooms omdat zij Indonesiërs zijn of Indo's, die kozen voor het Indonesisch staatsburgerschap (*warga negara*).

In het moderne Indonesië staat de term Indo ook voor nazaten uit relaties tussen Indonesiërs en Australiërs, Amerikanen of Duitsers.

37. Zijn Indo's moslim of christen?

Als ze al kerkelijk waren, zijn Indo-Europeanen over het algemeen christen. Er zijn Indische moslims maar zij behoren tot een kleine minderheid.

38. Hoe komt het dat er ook veel Indo's in de VS en Australië wonen?

Na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1945 migreerden zoveel mensen naar Nederland dat men deze enorme toestroom niet aankon. De Verenigde Staten boden hulp door meer (Indische) Nederlanders als emigrant toe te laten. Zodoende migreerden circa vijftigduizend Indische Nederlanders opnieuw. De helft vertrok vanuit Nederland naar de VS, de anderen vestigden zich in de migratielanden Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en Brazilië.

F. Eten

39. *Waarom praten Indo's zoveel over eten?*

Een van de redenen is de aanwezigheid van de vele, verschillende regionale keukens in Indonesië. Alleen al op het eiland Java kent men specifieke gerechten en kenmerkende smaakverschillen per regio. Zo is de West-Javaanse keuken minder zoet dan de Midden-Javaanse. En men gebruikt op Oost-Java meer kruiden. Ook leveren de talloze specerijen, vanuit India en Zuid-Oost Azië, eindeloze variaties. Dit alles levert even eindeloze gesprekstof op. Daarbij is het gezellig, het uitwisselen en becommentariëren van recepten en kookmethoden scheidt een band. Het benadrukt elkaars gedeelde Indische achtergrond.

40. *Wat is het verschil tussen Indonesisch en Indisch eten?*

Indisch eten is in feite Indonesisch eten, dat is aangevuld met allerlei gerechten, hartige hapjes en koekjes van Europese oorsprong. De laatste zijn aangepast aan de Indo-smaak zoals biefstuk, gesmoorde kip, paté, zwartzuur van kip of eend, pastei, ayam kodok, hachee, macaronischotel, fricadel en risolles. Vele van deze lekkernijen kwamen later terecht op de tafels van welgestelde Indonesiërs onder iets gewijzigde namen: bistek, kaastengel, semur ayam, brongkos, pergedel en dadar risol.

41. *Kan je in Indonesië Indisch eten?*

Nee, bovengenoemde Indische gerechten zijn nauwelijks bekend in het huidige Indonesië. In sommige kringen van de hogere middenklasse werkt het statusverhogend als de *pembantu* (bediende) of een Indische cateraar dit soort 'klassiekers' maakt.

Logeer een keer in een klein guesthouse, gedreven door een goed gesitueerde familie. Dan kom je waarschijnlijk dit soort gerechten tegen.

42. *Is de 'rijsttafel' een Indische uitvinding?*

Ja, de rijsttafel is afkomstig uit de dagelijkse, Indische praktijk. Voorwaarde was voldoende geld en kokki's en bedienden om alle onderdelen te bereiden en te serveren. Bijvoorbeeld: het beroemde Hotel des Indes in het vroegere Batavia diende de rijsttafel op door minstens 24 geüniformeerde *djongossen* (bedienden), elk twee gerechten te laten aandragen.

Een rijsttafel bestaat uit een hoeveelheid gekookte rijst, die men eet met een aantal gerechten, waarvan de smaken op elkaar zijn afgestemd. De bereiding van deze

gerechten was en is in handen van talentrijke Indonesische en Indische dames. Zij stelden de combinaties van smaken, geuren en kleuren samen. Uiteindelijk is niet meer vast te stellen wie het concept rijsttafel heeft bedacht.

De ingrediënten (kruiden, producten, bereidingswijzen) van het eten is Indonesisch, de manier van opdienen is Indisch.

43. *Hoe spreek je **sateh** uit? Als *sàte* of *saté*?*

De regel voor de Indonesische taal luidt: de klemtoon altijd op de één na laatste lettergreep. Bijvoorbeeld Jakàrta, Den Pàsar, Surabáyá. Het is dus *sàte*, ook wel geschreven als sateh.

44. *Zijn een patatje oorlog, een nasibal en een bamibal typisch Indisch?*

Dit gemaksvoodsel, ook wel *fastfood* genoemd, bevat geen samenstelling van kruiden of andere ingrediënten uit de Indische keuken. Ook in Indonesië is het tevergeefs zoeken naar deze gerechten. Het patatje oorlog, friet met mayonaise en pindasaus, staat wellicht voor de strubbelingen tussen blank en bruin?

45. *Hoe Indisch is het eten bij een Chinees-Indisch restaurant?*

In de jaren zestig waren Chinees-Indische restaurants de eerste buitenlandse eetgelegenheden in Nederland. Daarvoor bestond de keuze, als men buitenshuis wilde eten, uit pannenkoeken, patat met een halve haan of snert. De Chinezen pasten het menu en de samenstelling van de gerechten aan de Nederlandse smaak aan. De loempia, nasi goreng of sateh bij 'de Chinees' heeft niets te maken met de Indonesische of Indische keuken.

46. *Hoe komt het dat veel Indo's geen melk drinken?*

Dat is geen typisch Indische eigenschap. De 'gezonde melkdrinker' ofwel mensen die na driejarige leeftijd melk blijven drinken, zijn binnen de menselijke soort een uitzondering. Alleen blanke Noord Europeanen, Amerikanen en enkele nomadische stammen in Afrika kunnen het melksuiker lactose ook na hun kindertijd verteren. Het gaat hier dus niet om traditie of eigen keuze.

47. *Waarom eten Indo's rijst bij voorkeur met een lepel?*

Een mes is niet nodig want er valt niet veel te snijden, luidt de praktische reden. En omdat het gemakkelijk is om met een lepel in diverse standen te eten: staand bij het buffet, op een receptie.

G.Algemeen

48. *Zijn Indo's sensueel en onbetrouwbaar?*

In het begin van de vorige eeuw beheersten de Europese volkeren economisch en militair vrijwel de gehele wereld. Het was daarom niet moeilijk andere volkeren te doen geloven in de superioriteit van het blanke ras. Hoe donkerder van huidskleur hoe lager op de superioriteitsladder. Halverwege de ladder stonden de gemengde rassen, de mestiezen en dus de Indo's. Onderaan stonden de inlanders, uitgezonderd de adellijke elite.

In die tijd verschenen er van Hollandse schrijvers en schrijfsters veel zogenaamde 'Indische romans'. Het lijkt op een collectieve verliefdheid op de Indo gevolgd door een afwijzing. Deze boeken beschrijven veelal eerst de verliefdheid. Indo's zien er mooi uit: ravenzwart haar, *kulit langsep* (olijfkleurige huid), amandelvormige ogen, slank en lenig figuur.

Daarna volgt de rancune van de afwijzing, die wordt verwoord door hen allerlei negatieve eigenschappen toe te dichten. Indo's deugen van geen kanten: ze zijn lui, onbetrouwbaar, behaagziek en hun denken wordt voor negentig procent beheerst door seks. Dit laatste is misschien wel zo maar dan hebben ze met de resterende tien procent van hun denkvermogen toch nog heel wat bereikt.

49. *Waarom wordt vaak gezegd dat Indo's er jonger uitzien dan ze in werkelijkheid zijn?*

Een verklaring voor het jeugdig uiterlijk kan zijn de grotere hoeveelheid pigment in hun huid. Het pigment dient niet alleen als inwendige zonwering maar het maakt de huid een beetje dikker, wat de boel lekker strak houdt.

50. *Is het waar dat veel Indo's bezig zijn met spiritualiteit en parapsychologie?*

Veel Indo's hebben deze interesse meegekregen in hun jeugd. Sommigen aanvaardden op een natuurlijke manier dat er meer is tussen hemel en aarde. Zij gaan uit van bezieling van de natuur, het lot en hechten waarde aan bijvoorbeeld een medium als een intermediair tussen deze en gene zijde.

51. *Waarom willen sommige oude Indische mensen geen Indo worden genoemd?*

Op Indo's werd vroeger neergekeken; ze werden 'halfbloeden' genoemd. Volgens sommigen hadden ze de slechte eigenschappen van beide rassen geërfd. De Engelsen plachten te zeggen: *God made the white, the brown and the black, but the devil made the half-cast.*

De Indische cultuur, zo leerde de laat-koloniale samenleving, was inferieur aan de westerse. Daarom diende deze zo snel mogelijk te worden afgeleerd of tenminste verborgen gehouden. Daarom geven veel oudere Indische mensen de voorkeur aan de term Indische Nederlander. De jongere generatie gebruikt het woord Indo als een geuzennaam. Tevens hoor je nu vaker spreken van ‘dubbelbloed’ in plaats van ‘gemengdbloed’.

52. *Waarom zijn veel Indo-Nederlanders dol op het Koninklijk Huis?*

De koningin en haar familie staan symbool voor het Nederlands gezag. Hoe meer je van koningin Wilhelmina hield, hoe harder je het Wilhelmus zong, hoe Nederlandser en blanker je werd.

Daarom werd de liefde voor het Koninklijk Huis Indo's met de paplepel ingegeven. Op de verjaardag van Koningin Wilhelmina op 31 augustus zongen de Indo kinderen tijdens de aubade op het stadsplein het oude volkslied: ‘Wien Neerlands bloed door d'aderen vloeit,.....van vreemde smetten vrij.....’

53. *Waarom staat er bij veel Indo's een **botol tjobok** (een fles) op de wc?*

In Indonesië wast men zich na toiletbezoek met water, vaak met een bakje vanuit de mandibak. Indo's vonden jezelf reinigen met toiletpaper vies en hebben het hygiënische gebruik van de fles meegenomen naar Nederland. Het Franse *bidet* is de Europese variant op de fles.

54. *Waarom praten veel Indo's zacht?*

Stemverheffing beschouwt men in Indonesië, in ieder geval op Midden-Java, als *kasar* (onbeschaafd). Veel Indische kinderen werden door hun moeder of door bedienden opgevoed. Deze waren vaak inlands of Indisch. Zij gaven hun gewoonten en gebruiken mee zoals zacht spreken en lachen.

55. *Waarom draperen veel Indischen in Nederland doekjes, veelal van batik, over hun spullen?*

Dit wordt gedaan, zeggen ze, om de televisie, telefoon, de koelkast, magnetron en boeken tegen stof te beschermen. De huizen bestonden uit aaneengeschakelde galerijen. Dat zijn kamers waarvan één muur is vervangen door een balustrade. De wind had vrij spel en bracht behalve verkoeling ook stof in huis. Deze gewoonte is meegekomen uit Indië. Maar in Nederland ontbreekt de praktische noodzaak hiervoor en doet men het om de frivole reden dat het leuk staat.

56. *Welke Indische monumenten staan er in Nederland?*

* Meest bekend is het 'Indisch monument' (onthuld in 1988) in Den Haag, aan de Teldersweg. De herdenking op 15 augustus trekt elk jaar veel mensen.

* Ook het minder bekende Indiëmonument 'De Doden Wacht' in Leeuwarden trekt elke jaar in augustus ongeveer duizend mensen naar het Rengerspark in de Friese hoofdstad.

* Het Koninklijk Tehuis voor oud-militairen en museum Bronbeek (bronbeek.nl) biedt ouderenzorg aan oud-militairen en is het centrum van kennis over het militair koloniaal verleden en het KNIL

* In het Verzetsmuseum (verzetmuseum.org) te Amsterdam is in november 2005 de afdeling Nederlands-Indië geopend. De anekdotes en verhalen over mensen uit de verschillende bevolkingsgroepen - blanke Nederlanders, Indische Nederlanders, Indonesiërs en Chinezen - worden getoond in decors die de sfeer van de situatie in beeld brengen.

* Het Indisch Huis (hetindischhuis.nl) in Den Haag streeft naar het levend houden van herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog in het voormalig Nederlands-Indië

* Het Nederlands Openluchtmuseum bevat een Indisch erf (openluchtmuseum.nl/objects/obj/91) Een achtererf was in Nederlands-Indië de open plaats tussen een woonhuis en de bijgebouwen, waar zich allerlei huiselijke activiteiten afspeelden: koken, wassen, afwassen, theedrinken of wakker worden bij een eerste kop koffie.

57. *Wat is het verschil tussen een Indo en een Molukker?*

Een Indo is een afstammeling van een Europeaan en een Indonesiër. Een Molukker heeft (groot)ouders die tot de oorspronkelijke bewoners van de eilandengroep de Molukken behoren. Iets heel anders is een Indiër, een inwoner van India.

58. *Waarom zeggen veel Indo's vaak ja, terwijl ze misschien of zelfs nee bedoelen?*

Men wil de ander niet kwetsen door botweg nee te zeggen. Het woord 'nee' als weigering bestaat niet eens in het Indonesisch. *Misschien* betekent *beslist niet*. Ook deze inheemse gewoonte hebben veel Indo's zich eigen gemaakt.

59. *Waarom doen veel Indo's binnenshuis hun schoenen uit?*

In de eerste plaats: het is lekker om op sokken of blote voeten te lopen. Daarbij komt dat ze vaak last hebben van het dragen van schoenen. Velen vinden het hygiënischer vooral als ze graag - met of zonder comfortabele kussens - op de grond zitten.

60. *Sterft de Indo uit?*

Genetisch niet. Maar Indische cultuuruitingen zullen zich vermengen met andere culturen in Nederland. De Indische culturele bijdragen aan de samenleving zijn over honderd jaar waarschijnlijk niet meer duidelijk aantoonbaar.

H. Enkele bronnen

Bosma, Ulbe en Raben, Remco, De oude Indische wereld. Uitgave Bert Bakker, Amsterdam, 2003

Boon en Geleuken, Siem en Eva (samenstelling), Ik wilde eigenlijk niet gaan, samenstelling. Uitgever Tong Tong, Den Haag, 1993

Berg, Joop van den, Ajohdan, neem...neem....De geschiedenis van de rijsttafel. Uitgeverij BZZTôH, Den Haag, 2002

Cottaar, A.; Willems, Wim, Indische Nederlanders. Een onderzoek naar beeldvorming. Uitgave Moesson, Den Haag, 1984

Eppink, D.J., De Stille Kracht van de taal. Uitgave Contact, Amsterdam, 1995

Houben, V.J.H., Kraton and Kumpenie. Surakarta and Yogyakarta, 1830-1870. Proefschrift, Rijksuniversiteit Leiden, 1987
(Van de latere Engelse vertaling staat geen uitgever vermeld in de literatuurlijsten)

De Jong, J.J.P., De Waaier van het Fortuin. SDU Uitgevers, Den Haag, 1998

Visker, D.A., Indische Familienamen. Uitgave Moesson Den Haag, 1983

Willems, Wim, De Uittocht uit Indië. Uitgeverij Bert Bakker, 2001

Willems, Raben, Serieze, Van der Linden, Bosma, Uit Indië geboren, Vier eeuwen familiegeschiedenis. Waanders Uitgevers, Zwolle, 1997

Wils, Esther, Wonen in Indië. Uitgever Tong Tong, Den Haag, 2000

Zainuddin-Moro, S.N., Nasi dan Sambal-sambalan. Uitgave P.T.Dian Rakyat, Jakarta, 1981

Enkele relevante websites:

Demos, uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI)
'Indische Nederlanders, een reconstructie ten behoeve van 'Het Gebaar'.
<http://www.nidi.knaw.nl/web/html/public/demos/dm02011.html>

Indisch Informatiepunt

<http://home.planet.nl/~vdbroeke>

Hierop staan onder andere het essay 'Wat is Indisch' van Tom van der Geugten.
Het is de bewerkte versie van zijn lezing in het Bibit Theater op 25 juni 1998 op de
Pasar Malam Besar. Van dezelfde auteur staat op deze site een goede
begrippenlijst.

Colofon

tekst: Monique en Louis Doppert

ontwerp: Zwing Wieland

meelezers: Lizzy van Leeuwen, Peter Bouman